

Hollý Ján

Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Najtalentovanejší básnik slovenského obrodenia, svoje diela písal v latinčine, neskôr v bernolákovčine, bol dovŕšiteľom národného klasicizmu, vlastencom, ktorý svojimi historickými eposmi a lyrikou vplýval na celú štúrovskú generáciu i nasledujúce generácie básnikov.

Životopisné údaje:

Ján Hollý sa narodil 24. marca 1785 v roľníckej rodine v Borskom Mikuláši. Do prvých tried základnej školy chodil vo svojom rodisku a v Skalici. Tam začal študovať aj na gymnáziu, ktoré dokončil v Bratislave. Filozofiu a teológiu študoval v Trnave. V auguste 1808 ho vysvätili za kňaza a poslali za kaplána najprv do Pobeďíma, potom do Hlohovca. V roku 1814 sa stal farárom v Maduniciach a pôsobil tam takmer tridsať rokov. Pri požiari dediny v roku 1843 mu zhorela fara aj kostol, on prišiel o celý osobný majetok, utrpel zranenia a zhoršil sa mu už aj predtým slabnúci zrak. Požiadal preto cirkevnú vrchnosť o penzionovanie. V núdzi sa ho ujal farár na Dobrej Vode Martin Lackovič, jeho bývalý spolužiak, Hollý sa k nemu presťahoval a prežil tam posledné roky života. Zomrel na Dobrej vode 14. apríla 1849 a je tam pochovaný. Autorom textu na jeho pomníku je Ľudovít Štúr, bustu vytvoril sochár Ladislav Dunajský.

Diela:

Hollý sa začal venovať literatúre už ako študent, prekladal z latinskej i z gréckej poézie, písal latinské príležitostné básne a zaoberal sa aj teoretickými otázkami poézie. Poznanie antickej kultúry bolo pre jeho umeleckú tvorbu veľmi dôležité. V literárnej tvorbe pokračoval, keď bol kaplánom v Pobeďíme a v Hlohovci. V časopise Týždenník, ktorý vydával profesor J. Palkovič, uverejnil v roku 1813 úryvok z prekladu Vergíliovej Eneidy. Vtedy ešte svoje meno neuviedol, verejne sa prezentoval až v roku 1824 knihou **Rozličné básne hrďinské, elegiacké a lirické**, ktorá obsahovala preklady antických autorov - Vergília, Teokrita, Homéra, Ovídia a ďalších. Knihu vydal ostrihomský kanonik Juraj Palkovič, Hollého mecén, ktorý mu neskôr vydal aj preklad Vergíliovej **Eneidy**. Preklady boli nielen skúškou talentu autora, ale aj bernolákovčiny ako básnického jazyka. Po prvý raz vyskúšal tento jazyk na náročných umeleckých dielach. Hollý sa na preklady dobre pripravil, mal vypracovaný vlastný časomerný prozodický systém, ktorý dôkladne rešpektoval metrické pravidlá antickej poézie. Bola to zároveň príprava na jeho vlastnú tvorbu. V tom čase vyšiel Bernolákov Slovár, Hollý ho uvítal ako jazykovú normu a urobil podľa neho korektúry prekladu. Potom sa podujal vytvoriť vlastný epos o dejinách Slovanov. Od Juraja Palkoviča si vyžiadal odborné pramene o Veľkej Morave, študoval aj eposy o národnej minulosti z iných literatúr. Podobne ako Vergílius „spieval“ o minulosti Rimanov, aj on chcel „ospievať“ dejiny Veľkej Moravy a ich najvýznamnejšiu postavu - kráľa Svätopluka. Epos **Svatopluk** vyšiel v roku 1833, opäť s pomocou Jura Palkoviča. O dva roky mu vyšiel ďalší epos z dejín Veľkej Moravy pod názvom **Cyrillo-Methodiada**, teraz s pomocou M. Hamuliaka. Aj s týmto dielom súvisela dôkladná príprava, štúdium diel Dobrovského a Šafárika a vzniklo tak významné dielo obrodenskej literatúry. Tretím Hollého eposom je **Sláv**. Tento raz išlo o dielo, pre ktoré nemal autor žiadne historické podklady. Témou sú boje mierumilovných Tatrancov, teda Slovákov, s lúpeživými Čudmi, ktorí sa na čele v kráľom Bondorom rozhodnú pomstiť svoj zmarený nájazd do „Tatranska“. O víťazstvo nad Čudmi sa najviac pričínil Sláv, hlavná postava eposu. Výroky Sláva nad porazeným čudským kráľom sú vlastne názory samotného autora na utlačanie slovenského národa a súvisia s ideovým prúdom národného obrodenia. Hollý tvoril dielo Sláv podľa vlastnej fantázie, nešlo mu o historickú presnosť. Súčasne s eposmi písal aj menšie epické skladby, ktoré nazval **Selanki**. Tie tvoria prechod medzi Hollého epikou a lyrikou, prevláda v nich óda a elégia. Po Selankách sa vrátil k smutným témam, ktoré sa stali témou zbierok **Žalospev** a **Pesne**. Neskôr písal už iba duchovné cirkevné piesne, ktoré vyšli v katolíckych spevníkoch.

Podrobnejšie o dielach:

Svätopluk - na začiatku autor básnickým jazykom načrtnol obsah svojho diela, vychádzal pritom z názoru o slovenskom charaktere Veľkej Moravy. Svätopluk je v jeho podaní udatným a hrdinským zakladateľom „slovenského kráľovstva“. Hollému išlo o aktualizáciu veľkomoravského obdobia, o využitie slávnej minulosti na dvíhanie národného uvedomenia Slovákov. Dielo má dvanásť spevov. Začína sa Svätoplukovým bavorským uväznením a končí sa jeho víťazstvom na devínskom bojisku. Dej eposu zaplnil autor zrážkou nemeckých a slovenských vojsk, Svätoplukovým prechodom do slovenského tábora a prijatím kráľovskej koruny. V týchto častiach eposu sa opiera o históriu, v ďalších - mytologických častiach opisuje činy a konanie bytostí kresťanského a pohanského náboženstva. V epose autor básnicky vyjadril obrodenský pohľad na charakter starých Slovanov, ako mierumilovných, pohostinných, pracovitých ľudí, ktorý netúžia po cudzom majetku, svoje si však nedajú a radšej volia „smrť slavnú a hrdinskú“ ako život v otroctve.

Cyrilometodiáda - pri rozhodovaní o názve diela sa vraj Hollý radil s Kollárom. Pri jeho tvorbe vychádzal z historických prameňov, dôrazne si však všimol otázky jazyka. Pýtal sa, prečo ľud nemôže hovoriť vlastným jazykom, prečo nemeckí kňazi nútia Slovákov, aby sa naučili hovoriť po nemecky. Príčinu našiel v tom, že nemeckí kňazi nevedia reč Slovákov (aňi chuť ňemajú lepšej vedomosti nadobudnúť) alebo „smešne ju lámú“. Autor vychádzal pritom z aktuálnych národnostných pomerov v krajine. V epose o Cyrilovi a Metodovi je centrom deja Slovensko, Hollý ho opisoval ešte presnejšie ako v Svätoplukovi, s pomocou ciest oboch učiteľov po krajine, všimol si napríklad dobré spolunažívanie Čechov a Slovákov. Aj Cyrilometodiáda sa podobne ako Svätopluk končí víťazstvom, teraz nie na bojisku, ale víťazstvom ducha nad intrigami nemeckých biskupov.

Selanky - lyrické básne uverejňoval Hollý najskôr po častiach, v súbornom diele ich je 21 sústredených do jedného celku. Témy selaniek sú rôznorodé, ich postavy majú však podobu slovenských pastierov. Vedú pokojný život, venujú sa práci, spevu, tichej zábave a hrám. Autor ich vytvoril podľa obrazu starých Slovanov v herderovsko-kollárovskom chápaní. Idealizuje v nich mravné vlastnosti ľudu žijúceho uprostred prírody, odsudzuje život v meste, kde podľa neho vládne prospechárstvo a v niektorých selankách sa za postavami pastierov skrývajú Hollého priatelia a meceni, napríklad Slavín je prejavom vďaka Jurajovi Palkovičovi, Unoslav je elégiou nad smrťou Palkoviča, Slavomil vyjadruje úctu k A... Rudnayovi. Je zaujímavé všimnúť si názvy jednotlivých selaniek a mená postáv, ktoré v nich vystupujú, ako: Hájislav, Hlasislav, Bratofub, Kraslav, Čestislav, Polislav, Unoslav, Milidruh, atď.

Žalospevy - po Selankách sa Hollý rozhodol písať smutné básne, lebo podľa neho „vác máš smutných ve slovenském národě príhod, než veselích“ a „vác bíd, nežli dobrého“. Témou žalospevov sú smutné príhody a biedy slovenského národného života. Vyjadruje svoj „plač“ nad násilne vyhubeným slovanským obyvateľstvom, nad zradou a nesvornosťou, ktorá spôsobila pád Veľkej Moravy a tiež nad odrodilstvom.

Piesne - zbierka má podobný charakter ako Žalospevy. Základným žánrovým útvarom je óda, autor svojimi oslavnými básňami ospieval svojich priateľov, rozličné svetské i cirkevné osobnosti (Chválospev na Antona Bernoláka), ale i národy, najmä Slovákov (Pohled na Slovákov, Na slovenský národ), ale i Rusov. Medzi Piesne však zahrnul aj niekoľko satirických básní (Na zlého básníka) a oslavných básní o krásach slovenskej prírody.

Úryvky:

Selanky - Selanka 3 - úryvok:

Včil, Bílá Horo, žel, visokí včil truchlí Kriváňe,
Plačte radem pnúcé se do hvezdněj oblohi Tatri,

Kvíľte vi aj bujnotrávne pastviská i réki
I vlažní luhové: nebo už vaša úťecha zmizla.
Začni mi pastírska trúchlí spev, začni mi Umko,
Váhu chitří, čo na ďal nízké sa pres údoli krúťíš,
Zríchľi tuhí o trikrát beh, a všem pastírom okolním
Až po Dunaj zvestuj, spevní že Hlasislav už umrel;
A všelíké spolu s ním ľesné pozahíňali pesne...

Smúť, Biela hora, trúchli, i ty žiaľ, vysoký Kriváň,
zaplaťte žulové Tatry, čo pniete sa do hviezdnej výše,
kvíľte, potoky, rieky, i zelené pastviská žirne,
i rosné trávnaté háje, veď potechy vašej už nieto.
Začni mi trúchly spev, začni, ty moja pastierska Múza.
Váh bystrý, ktorý ďalej ta do nízkych zátočin bežíš,
ty trikrát zrýchli beh svoj a okolným pastierom zvestuj
až hen po Dunaj dumný, že spevavý Hlasislav umrel
a spolu zhyňuli s ním aj všetky piesenky ľesné...
(preklad Ján Kostra)

Žalospevy - Plač matky Slávy nad Svätoplukovými synmi - úryvok

... Nešťastní synovia, takto, hľa, veľká slovenská ríša
do hrobu padá pre váš hriech a vy, zmárnení, s ňou.
Tašla už tvoja berla, ó, Svätopluk širokovládny,
tašiel meč, ktorý budil rešpekt a v cudzincoch des.
Nesvornosť zlomila tú ich silu. Bola to tvoja
myšlienka, Bavor Arbo - šľachetnosť chýbala v nej.
Nesvornosť nemôže nikdy viesť veci k dobrému koncu.
So sebou iba veľkú záhubu prináša vždy.
(preklad Ľubomír Feldek)

Cyrlometodiáda - úryvok

Spievam, jak z Carihradu k nám pozvaní solúnski bratia
Konštantín s Metodom prišli až k tatranským Slovákum spolu,
jak staré modlárstvo v celej ich krajine odstraňovali
a celý národ ten v kresťanskej pravde i pre všetkých božskom
Zákone vzdelaný, potom aj získali pre pravú vieru;
ako premohli odpor tiež proti obradom v chrámoch,
kde sami vymohli právo ich uvádzať v slovenskej reči.
Blahoslavení, navždy už v nebesiach majúci miesto,
slovanskí apoštolovia, vy dajte mi sily a čiernu
šerosť mi odžeňte z mysle, a zažnite horúci plápol,
nech s piesňami darí mi osláviť významné činy!
Aj ty, čo doposiaľ bol si vždy podporou najmilšej Umky,
praj mi, keď o dvoch bratoch tu zaspievam najnovšie spevy,
v mnohom si podobný na nich. Veď sám si kedysi v chráme
kázaval zbožnosť a pravú vieru. Ty sám si bol múdrosť
i mravné učenie ako aj poriadok pre našu cirkev
prednášal; pripravoval si súcejších na kňazský úrad,
na kňazskú hodnosť školil si mládencov, učil si spôsob,
ako sa najlepšie majú vždy zástupy pridržať Krista...
(preklad Ján Buzássy)

Myšlienky:

„Ján Hollý bol prvým skutočným klasikom slovenskej poézie.“(Stanislav Šmatlák)

„Kedysi v neskorej jeseni roku 1839 prišiel na madunickú faru viedenský spisovateľ a maliar Friedrich Kaiser s úmyslom namaľovať portrét Jána Holého, o ktorom ako o básnikovi sa dozvedel od svojich priateľov. Keď ho však chcel maľovať v kňazskom šate, Hollý odrazu ukázal na obraz Vergília, visiaci v jeho pracovni vedľa obrazov Danteho, Petrarca a Tassa, a povedal vraj doslovne: „Pingas me, quomodo pinguntur poetae!“ - Maľuj ma, ako sa maľujú básnici!“ Znamenalo to: v básnickej tóge a možno aj s rozvinutým papyrusovým svitkom, na ktorom by sa dali čítať - ako na svitku vergíliovskom - prvé verše z niektorého Hollého eposu, napríklad tieto: „Spívam, jak hroznú Svatopluk na Karolmana védol...“ Presne tak chcel byť zobrazený slovenský básnik, keď už privolil, aby sa jeho portrét zachoval pre budúce pokolenia..“ (Jozef Felix v doslove k Selankám)

„Autor Selaniek bol našim prvým autentickým básnikom a našim ozaj veľkým básnikom, ktorý už vedel nielen „veršovať“, ale i - „spievať“. (Jozef Felix)

„Bernolákova škola mala jediného skutočného básnika: Jána Hollého. Z literárno - historického stanoviska Hollý je zjav veľmi zaujímavý ako tuhý, dôsledný prívrženec formy staroklasickej. Aj keď s Kollárom už roku 1821 nová romantika vtiahla do nášho básnictva, Hollý formálne ostal ňou nedotknutý... (Jaroslav Vlček v Dejinách literatúry slovenskej)

„Hollý sa na každú svoju pôvodnú prácu pripravil prekladom najlepšej skladby v príslušnom žánri. Svätoplukovi predchádza - a sčasti sa s jeho tvorením prekrýva - preklad Vergíliovho eposu Aeneis. Preklad Vergíliových Bukolík má svoje pokračovanie a prekonávanie v Hollého Selankách, pričom ich prvé varianty, nepublikované a dnes už nedostupné, mohli tiež vznikať súbežne s prekladom; metrum Žalospevov, elegické distichon, si Hollý preskúšal na preklade Ovídiových Heroíd a Tirteových Vojanských pesní, kým preklad niekoľkých Horáciových ód - tiež zahrnutých, ako prv menované preklady, do Rozličných básní - ho bude neskôr inšpirovať k tomu, aby svojho učiteľa prekonal v počte veršových a strofických útvarov v Pesňach. Hollý však preložil aj Horácieve Satiry - a predsa pôvodný cyklus Hollého „Satír“, ako osobitného žánru, nemáme... „ (Viliam Turčány v knihe Cestami poézie II.)

„Dve výčitky, alebo - keby sme to chceli miernejšie povedať - dva ľútostivé povzdychy sprevádzajú básnickú povesť Jána Holého už takmer poldruha storočia: že písal rečou, ktorá zostala síce významnou, ale predsa len dočasnou epizódou v dejinách spisovnej slovenčiny, a že svoje básnické predstavy dôsledne vtelil do foriem antického grécko-rímskeho pôvodu. (Stanislav Šmatlák)

„Prečo by Slovák mal v rímskych papučiach chodiť po lúkach a horách svojej poézie, keď má svoje letné ľahké závoje a hlasy? Svatopluk nášho nevyrovnaného Hollého by sa už po poliach ozýval, keby bol v odeve dumných povestí a hlasných rýmov národných oblečený býval a tak medzi nami sa ukázal“ (Jozef Miloslav Hurban)

„Já ale už neří sem ten, čo sem bíval. Staremu básníkovi ve svetském básněnu ochladajú a ostidajú mišlenki, duch ho uchádzá. Dobře, že sem sa ho už odrekel. Ve svatích pesňach predca koľko toľko môžem učiniť, keď ňe ľepše, aspoň také, jaké z lepších máme utvorit.“ (Hollý v liste Hamuljakovi v apríli 1842)

Zaujímavosti:

Hollého poéziu si štúrovci vysoko cenili i keď on sám zotrval pri bernolákovčine. Radili sa s ním o otázkach nového spisovného jazyka. Vážili si ho aj stúpenci biblickej češtiny ako Juraj Palkovič, Ján Kollár a Pavol Jozef Šafárik.

V Maduniciach vraj Ján Hollý často písaval pod storočným dubom v háji Mlíč, kde ho navštevovala múza Umka a ako hovoril Svetozár Hurban Vajanský „šepkala básnikovi báje hlbkej stariny“. Z tohto duba je dnes zhotovený oltár v madunickom kostole.

Do súčasnej spisovnej slovenčiny Hollého diela prekladali Ján Kostra (Selanky), Ľubomír Feldek (Žalospevy), Viliam Turčány (Piesne, Rozličné básne), Jozef Mihalkovič, Štefan Moravčík (Svätopluk), Ján Buzássy (Cyrilometodiáda).

Hollý si osvojil herderovsko-kollárovské poňatie obrazu Slovanov - Johann von Herder bol nemecký mysliteľ a osvietenský filozof (1744 - 1803), ktorý zdôrazňoval význam harmónie rozumu a srdca, význam národa, ľudskej osobnosti a citu, nutnosť harmonického vývoja ľudskej spoločnosti. Básnik Ján Kollár (1793 - 1852), Hollého súčasník, bol nadšeným stúpencom Herderových myšlienok, osvietenským vedcom a propagátorom všeslovenskej kultúrnej vzájomnosti vo vede i v umení.